

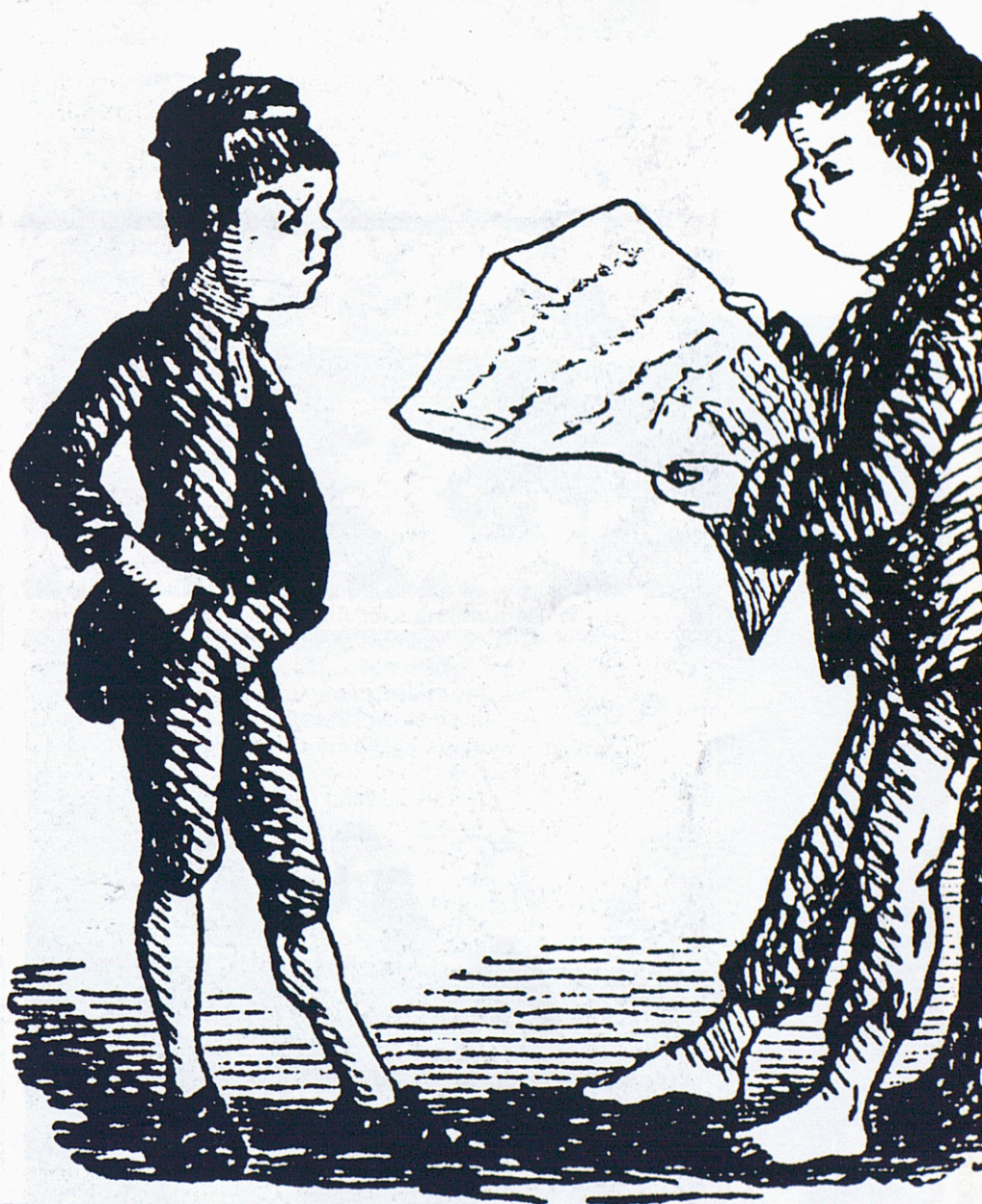
La utilització de l'infant pels mitjans de comunicació

Una jornada de debat ha posat en evidència el menysteniment dels valors formatius de la televisió

— Ignasi Riera —

L'octubre de 1987, el Parlament de Catalunya aprovava, per unanimitat, una resolució sobre els maltractaments dels infants infligits als menors. Entre les propostes normatives del Dictamen, hi havia la següent: "Cal adoptar mesures perquè la legitimació de la violència no es continuï manifestant durant les hores d'audiència infantil als nostres mitjans de comunicació, especialment la televisió".

L'octubre de 1993, la Comissió de Cultura del Parlament aprovava una nova resolució de denúncia de com els *mass media* tractaven el tema de la infància. Al llarg d'aquests sis anys, la violència de tota mena, l'apologia dels valors insolidaris, el culte a la força com a àrbitre prioritari per resoldre els conflictes socials i la utilització de l'infant com a esquer publicitari han anat fent forat a totes les programacions, mentre que, alhora, ha anat perdent prestigi el tractament sistemàtic de la problemàtica

— El culte a la força com a àrbitre per resoldre els conflictes va fent forat a les programacions —

FOTO: FRANCESC FARRIOLS

del nen, la seva vida escolar i associativa, l'ús creatiu del temps lliure, la seva formació per afrontar les exigències d'una societat cada cop més endurida. D'altra banda, els experts constaten l'estat d'indefensió en què es troba l'infant, objecte anònim de maltractaments sovint per part de pares que al·leguen que el fill és seu, i que "els poders públics no tenen per què immiscir-se en les relacions pares-fills".

Hi havia prou material per justificar la iniciativa d'una jornada de treball organitzada pel Col·legi de Periodistes de Catalunya, amb la col·laboració d'organitzacions especialitzades i de professionals del treball social de reconegut prestigi.

La Jornada sobre "La Infància a Catalunya i els mitjans de comunicació", que va tenir lloc el dilluns 22 de novembre de 1993, amb una assistència de prop de cent professionals de la informació i del treball social, ha estat possible gràcies al patrocini de la Diputació de Barcelona i de la Conselleria de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya. A la cloenda hi van prendre la paraula la diputada-presidenta de l'Àrea de Serveis Socials de la Diputació de Barcelona, Maria Teresa Arqué, el conseller de Benestar Social de la Generalitat, Antoni Comas, i la ministra d'Afers Socials, Cristina Alberdi, sota la presidència del degà del Col·legi, Josep Pernaú.

El debat va girar a l'entorn de tres blocs: el primer amb professionals de la informació, el segon amb professionals del treball amb la infància, i el tercer amb polítics que promouen, legislen i executen polítiques per a la infància. Als assistents els va ser lliurat un dossier que contenia els textos legislatius més importants sobre la infància, i les dades de dos estudis sociològics —especialment el de *Média Pouvoirs*, "Jeunes et médias. Leur rapport aux médias"— sobre la relació d'infants i joves amb els mitjans de comunicació.

— S'utilitza l'infant com a esquer publicitari i es fa una explotació de la seva ingenuïtat —

El rol formatiu/deformatiu dels mitjans de comunicació

Al llarg de la jornada va quedar clar un principi: en la formació d'un infant d'avui hi té tanta influència la família com l'escola i els mitjans de comunicació. El principi, proposat per la mestra d'Alcàsser Carme Miquel, va ser un dels eixos de reflexió de la Jornada.

Montserrat Sintas, cap de premsa de Càritas Diocesana, va presentar aquest primer bloc de la Jornada amb un text esclaridor, en el qual destacava:

“- El tractament sensacionalista per part dels mitjans de l'assassinat de tres nenes al poble valencià d'Alcàsser,
- la irresponsabilitat de les televisions a l'hora d'emetre escenes violentes o amb càrrega sexual en horaris d'audiència infantil,
- la utilització dels nens en els *reality shows* (recordem la conversa telefònica entre dos pares separats menyspreant el fill d'un d'ells),
- l'explotació de la ingenuïtat dels infants per part de la publicitat, la promoció dels impulsos agressius, i fins i tot sàdics, en els videojocs,
- la publicació a la premsa de fotografies de la nena de 5 anys obligada a satisfer les desviacions sexuals del duc de Feria,
- la intromissió constant en la intimitat dels menors...”.

“Tots aquests”, va dir Montserrat Sintas, “són temes que han generat una profunda preocupació entre els pares, els educadors i els responsables socials.

“Però la nostra és una professió (em refereixo a l'exercici del periodisme) que comença a perdre les referències ètiques i les velles escales de valors. Tot val en la lluita per l'audiència o les vendes. Res no detura aquesta cursa irrefrenable cap al suïcidi moral: ni les protestes, ni les reflexions ben argumentades, ni els codis d'ètica (per cert, vulnerats instants després de ser signats). El nen continua sent la víctima propiciatòria de la irresponsabilitat de molts mitjans.

“Els mitjans s'atreveixen amb els nens perquè saben que no tenen possibilitat de defensar-se ni capacitat de resposta. Transgredixen els seus drets a la intimitat, perquè pensen que no tenen drets. És una actitud cínica i covarda.

“Pot semblar que utilitzo adjectius excessivament durs. Doncs són moderats, si els comparem amb els de l'escriptora Marta Pessarrodona quan, en un article recent, parlava de 'terrorisme televisiu' en referir-se a la utilització del sensacionalisme i l'obscenitat en nombrosos programes.

“Pot semblar també que aquesta introducció és massa fatalista. Doncs les estadístiques són encara més esgarrifoses.

“Un estudi de la Societat Europea de Biosociologia considerava els nens com la població de màxim risc davant el consum d'imatges televisives. L'ús indiscriminat de programes televisius provoca, segons aquesta enquesta, augment de la violència verbal i física, conductes imitatives, passivitat i malsons.

“Un altre estudi de l'Associació Espanyola de

Pediatría va calcular que un nen pot arribar a veure fins a 12.000 actes violents en un any, i avisava de l'aparició d'una nova patologia els efectes de la qual són imprevisibles. La mateixa institució denunciava que les televisions conculquen permanentment la Constitució Espanyola, la Convenció dels Drets del Nen i la Carta Europea dels Drets del Nen. I dibuixava un futur gens esperançador quan alertava sobre (i cito textualment) 'la trista realitat social que camina cap a l'empobriment cultural, moral i intel·lectual de la societat'.

“I no em puc estar de citar aquell informe d'un grup de psicòlegs nord-americans que afirmava que mirar constantment la televisió pot fer disminuir el quocient intel·lectual dels nens uns 50 punts. La pantalla, deien, produeix una espècie d'estat d'hipnosi que provoca una disminució de les ones cerebrals, i això fa que -especialment el nen- s'acabi creient qualsevol cosa que li diguin els programes o els anuncis. “En aquest marc de brutal manipulació de la ment infantil, resulta significatiu el resultat d'una enquesta recent entre els adolescents, feta per la Confederació Espanyola de Pares d'alumnes: el 60,3 per cent dels escolars de 8è d'EGB i 2n i 3r de BUP consideren que la televisió és la responsable del seu fracàs escolar.

“Aquesta dosi constant d'escenes escabroses en els mitjans i les seves conseqüències en els nens, futurs ciutadans, provoca no pocs interrogants, perquè no existeixen antecedents:

- quina societat s'està construint al marge de la nostra escassa capacitat decisòria?
- quines persones ens estan modulant, tot i els nostres esforços per evitar-ho?”.

La televisió pública

Per la seva banda, el periodista Joan Barril va recordar la gravetat de la inhibició dels consells assessors i dels consells d'administració dels ens públics de ràdio-televisió, empesos per la competència dels mitjans privats a endinsar-se en el món gairebé insultant de la humiliació sistemàtica dels infants. En aquesta línia, la periodista Júlia Otero va explicar la problemàtica de la lluita per l'audiència i del sentit de les programacions televisives a les hores punta, amb una consideració digna de ser retinguda: no únicament la programació infantil, sinó la totalitat de la programació televisiva es fa pensant en els nens, que acaben essent la mesura inspiradora de les programacions. La periodista Montserrat Minobis va recordar la importància dels mitjans radiofònics, de la consideració de l'infant com a simple consumidor i de la deserció educativa dels mitjans de comunicació en relació amb els infants. Per la seva banda, la periodista Milagros Pérez-Oliva va analitzar l'*in crescendo* en la perversitat de les informacions sobre la infància des de fa un any, a partir dels fets d'Alcàsser. Va venir a dir que les televisions han ocupat a Espanya l'espai de “*periodismo carroñero*” que en

A la pàgina de l'esquerra, tres de les taules de la jornada de debat. Sobre aquestes ratlles, la diputada Rosa Barenys, que va intervenir a la quarta, i la ministra d'Afers Socials, Cristina Alberdi, amb el degà del Col·legi, Josep Pernau.

**— Mirar molt la televisió
pot fer disminuir el
quocient intel·lectual dels
nens uns 50 punts —**

d'altres països d'Europa ocupa la premsa sensacionalista. La lamentable claudicació dels mitjans de comunicació de titularitat pública, tant com la falta d'escrúpols d'alguns mitjans d'iniciativa privada, ens aboquen a una greu contaminació periodística en què, com deia Joan Barril, només interessa "el compte de resultats".

El setge dels media

En aquest bloc, va resultar especialment emotiu el testimoniatge de Carme Miquel, mestra d'Alcàsser, que va denunciar el setge continuat, irrespectuós —penetrant fins i tot a les aules— dels media, que atorgaven protagonisme als joves pel sol fet de ser joves i de viure en un lloc on havien passat fets terribles.

Carme Miquel va denunciar enèrgicament la manipulació informativa pel que fa a les actituds dels habitants d'Alcàsser: "Aquella nit el protagonista era el silenci afligit de la població, i els mitjans de comunicació van violar aquest silenci per fer creure que la gent cridava i demanava a crits la pena de mort". Va insistir també, Carme Miquel, en la banalització/trivialització dels fets, en la justificació sistemàtica de la violència i en el fet que els infants són espectador de tota la programació televisiva.

En tot cas, els professionals de la informació es van mostrar preocupats pel creixement accelerat d'una altra manera de fer televisió. Com deia Júlia Otero, als ulls dels EUA, on gairebé sembla que fabriquen el crim per poder-lo convertir en matèria informativa, les nostres programacions més aberrants els deuen semblar d'una ingenuïtat infreqüent.

Van insistir també en un altre concepte: el

professional que dona la cara s'enduu tots els cops, totes les "bufetades".

En aquest terreny, però, ningú no és ingenu. No ho és el publicitari, quan abusa dels nens, ni els responsables del mitjà, ni la família, ni els telespectadors.

Els professionals del treball amb la infància

La senadora i professora d'Ètica Victòria Camps va coordinar aquest àmbit. Acaba de proposar al Senat la creació d'un grup que estudiï l'ètica televisiva, ja que és un deure de la societat democràtica exigir una programació de les televisions públiques més digna. L'actual no reflecteix la nostra realitat, vulnera la nostra intimitat i desatén el dret del nen. Després d'alertar sobre actituds apocalíptiques d'alguns ensenyants sobre els mitjans de comunicació, la senadora Camps invità a un diàleg interprofessional més estret entre professionals que treballen en el camp de la infància.

Joan Batlle, del moviment Movibaix, escola per al temps lliure amb deu anys d'existència al Baix Llobregat i a l'Hospitalet, va reclamar polítiques globals de la infància, tot recordant en què esmercen els infants les 24 hores del dia. Va insistir en un punt important: l'infant s'ha de formar tenint en compte el seu entorn. La societat no té una imatge social de la infància i sembla que menystingui, com si ja no existís, tot allò que no apareix als mitjans de comunicació. Per la seva banda, Berta Boadas, de Creu Roja, va subratllar la importància de la infància maltractada i la dels drets plens que corresponen a la infància com a col·lectiu. Va insistir en la falta de recursos de moltes famílies a l'hora d'exercir com a educadores dels seus infants, i també en l'excés de feina dels educadors i dels treballadors socials, fet que els impedeix sovint un seguiment en profunditat de cada cas i de cada problemàtica.

Carlos López-Muñoz, magistrat del Jutjat de primera instància número 28 de Madrid, aportà al debat una actuació de notable interès: havia impedit l'emissió anunciada d'un programa televisiu perquè hi havia indicis d'una possible violació dels drets de l'infant a la intimitat. Dues constatacions de la intervenció de López-Muñoz: els límits de la legislació vigent i el desconeixement d'aquesta legislació per part dels responsables dels mitjans de comunicació.

Esther Mallas, cap del programa per a la Infància i l'Adolescència de l'Ajuntament de Barcelona, va constatar que només en situacions excepcionals els treballadors socials demanen suport als mitjans de comunicació. I que hi ha un cert recel per part d'aquests treballadors socials envers uns mitjans que, davant d'una situació infantil o juvenil conflictiva, es pregunten "què passa o com passa" i no "per què passa, què pot fer la societat per resoldre el problema".

Els ponents d'aquest bloc van coincidir en la necessitat de provocar un canvi d'actitud dels adults respecte als nous drets dels infants, en el

— La mestra d'Alcàsser va denunciar el setge continuat i irrespectuós sobre els joves —

refús de la frivolitat informativa i en la necessitat de disposar d'una legislació que empari els menors, ja que, com afirmava Victòria Camps, els sempre lloables codis ètics d'autoregulació no funcionen.

Polítiques a favor de la infància

Tant el poder executiu com el legislatiu i el judicial han proposat mesures polítiques que tenen en compte la infància i els seus drets. Rosa Barenys, presidenta de la comissió de Política Social al Parlament de Catalunya —i que ja havia presidit la comissió que va presentar, el 1987, el Dictamen sobre els maltractaments infligits als infants— va recordar les diferents manifestacions parlamentàries sobre els drets de la infància. Va demanar, en concret, l'elaboració d'una llei promesa massa cops —la Llei de la Infància— que permeti un impuls polític més clar a polítiques més integrals per a la infància. Barenys va proposar, a més, la creació d'una comissió d'experts per difondre els drets dels menors. En la mateixa línia, Jordi Cots, advocat dels drets per a la infància, considerat sovint com el veritable “síndic de greuges” adjunt, especialitzat en la problemàtica infantil, va insistir en la necessitat de crear un consell assessor per a la infància, amb caràcter interdepartamental i amb la presència de representants de les organitzacions no governamentals que avui dia treballen en aquest camp.

La directora general de la Infància, Carme Drópez, es va sumar a les crítiques de molts dels ponents a les actituds i programacions de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, que considera poc respectuosa a l'hora d'emetre programes que poden ferir la sensibilitat d'infants i d'adolescents. Va explicar les mesures del departament de Benestar Social a favor de la Infància i va anunciar alhora la imminència d'una futura llei sobre la Infància.

Carlos Jiménez Villarejo, fiscal en cap del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, va denunciar les hipocresies cròniques tant de polítics com de generadors d'opinió pública en el tema de la infància, tot indicant que si bé és cert que la regulació legal és escassa i mal aprofitada, també ho és que molts només s'interessen per la infància en casos excepcionals i que la tenen molt poc en compte en el dia a dia, sense fer ús dels mecanismes possibles per intervenir a favor del menor.

Propostes i conclusions

Tot i que per les característiques de la reunió —es tractava d'una Jornada de debat i d'estudi— no era escaient sotmetre a votació unes

conclusions, abans de concedir la paraula, per formalitzar la cloenda, a la diputada-presidenta de l'Àrea de Serveis Socials de Barcelona, Maria Teresa Arqué, al conseller de Benestar Social, Antoni Comas, i a la ministra d'Afers Socials, Cristina Alberdi, el coordinador de la Jornada va recordar alguns dels punts més subratllats al llarg del debat:

1. Sembla urgent que hi hagi, a Catalunya, una Llei General de la Infància.
2. Hi hauria acord unànime en la creació d'un consell consultiu per a la infància, amb presència de representants dels mitjans de comunicació. Fins i tot alguns proposen la creació d'un *lobby* a favor dels drets de la infància, de caràcter pluridisciplinar i políticament independent.
3. Creació d'una comissió de control dels mitjans de comunicació en temes d'infància, amb participació de les ONG's i representants del Col·legi de Periodistes, amb l'objectiu de vetllar per l'infant com a subjecte de la notícia, com a actor de la publicitat i com a consumidor de programació.
4. Atès que els mitjans de comunicació trameten valors i són, per tant, educadors no-formals —al mateix temps que la legislació sobre infància insisteix en el foment dels valors de cooperació, convivència, no-sexisme, no-racisme, etc.—, els mitjans de comunicació haurien de col·laborar molt més intensament en la transmissió d'aquests valors, i no en la seva negació.

Els drets de l'infant

Més enllà de les conclusions formals, la Jornada ha posat la llavor d'una iniciativa que podria resultar oportuna i útil: la celebració, durant el primer trimestre del 1994, d'unes jornades per comparar les legislacions i les pràctiques de polítiques sobre la Infància a Europa. Si la iniciativa pot partir del Col·legi de Periodistes, i pot comptar d'antuvi amb el suport de les administracions local, autonòmica i estatal, la preparació de les Jornades pot confirmar allò que ja ha començat a funcionar: la relació més estreta entre professionals del dret, de la comunicació i del treball social a Catalunya. Quan en d'altres països europeus hi ha una pregunta obligada, abans de prendre qualsevol iniciativa —“quin serà l'impacte sobre els infants d'aquesta mesura o d'aquesta actuació, social, cultural o d'ordenació del territori”— i, entre nosaltres, assistim a un menysteniment sistemàtic de tot allò que es posa en marxa en el col·lectiu dels infants, bo serà que els responsables de la vida civil del país s'ho facin mirar. Perquè l'infant és un subjecte de drets, és una persona —i no un projecte de persona— els drets de la qual han de ser defensats i respectats tothora. Potser al capdavant la Jornada va servir per entonar, entre tots, un *mea culpa* i per comprovar que ens movem en una visió parcial, sensacionalista i esbiaixada de l'infant. ●

— Hi ha un cert recel per part dels treballadors socials davant dels que no pregunten el perquè —